

Propitivanje identiteta grada Rijeke kao grada rocka

Klasić, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:876471>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Dora Klasić

Propitivanje identiteta grada Rijeke kao grada rocka

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Dora Klasić

Matični broj: 0009081231

Propitivanje identiteta grada Rijeke kao grada rocka

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentorica : Izv. prof. dr. sc. Diana Grgurić

Rijeka, rujan 2020.

SADRŽAJ

Sažetak

Ključne riječi

1. Uvod	1
2. Povijesni presjek razvoja popularne glazbe u Rijeci s naglaskom na rock scenu.....	2
2. 1. Rijeka kao grad rocka	7
3. Turbofolk – odrednice žanra i povijesni pregled.....	9
3. 1. Glazbena praksa turbofolka u Rijeci	13
4. Anketa	15
4. 1. Istraživačka pitanja	16
4. 2. Hipoteze	16
4. 3. Rezultati ankete	17
5. Turbofolk i grad rocka	26
6. Zaključak	27
 <i>Literatura, izvori, popis grafikona</i>	 29

SAŽETAK

Ovaj rad se fokusira na propitivanje riječke popularno glazbene scene i njezinog najistaknutijeg žanra – rocka, koji se godinama spominje kao osnova glazbenog identiteta grada Rijeke. Kako bih ispitala glazbeni identitet Rijeke danas, izvršila sam anketiranje mladih stanovnika Rijeke. S posebnim osvrtom na turbofolk, koji se u pohodu od 1990-ih godina do danas, situirao u Rijeci. S obzirom na to da taj žanr predstavlja vrijednosnu suprotnost rock glazbi, činilo se logično ispitati tezu o identitetu grada rocka, odnosno koliko ona odražava stvarnost, a koliko mit. Teorijski dio popraćen je anketom, u kojoj je sudjelovalo 30 ispitanika. Rezultati istraživanja koji uključuju teorijske aspekte, potvrdili su tezu da je Rijeka grad rocka, te ukazali na povijesne razloge, zbog kojih mladi inzistiraju na održavanju tog identiteta.

Ključne riječi : Popularna glazba, rock, turbofolk, identitet, Balkan, Rijeka.

1. UVOD

Tema ovog rada je riječka popularno glazbena scena čiji je najistaknutiji žanr rock. Dominantna rock scena je gradu Rijeci u okviru Republike Hrvatske, a i bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), kao tvorevine čijim je sastavnim dijelom bila od 1947. do 1991., priskrbila titulu „grada rocka“. S druge strane u ovome radu žanr turbofolka, koji je vrijednosno suprotan rocku, poslužiti će kao vrsta „lakmus papira“ kojim će se preispitivati stoji li uvriježena teza o Rijeci, kao gradu rocka i u današnje vrijeme. Turbofolk samom svojom pojavom u Rijeci, negira ideju grada rocka. Stoga će se uspoređivati i analizirati prisutnost i zastupljenost turbofolka i rocka u Rijeci. Vođena činjenicom da glazba nije samo zvuk u pozadini naših života, već nam daje sliku o društvu (North, Hargreaves, D. i Hargreaves, J. 2004), predstaviti ću povijest ovih dvaju žanrova, njihov utjecaj na publiku i konotacije koje se vežu uz pripadnost određenom žanru.

Tematikom rocka, kao i turbofolka bavili su se mnogi autori. Tijekom pisanja ovog rada za analizu rock-scene najviše sam se služila „Ilustrovanom ex YU ROCK enciklopedijom 1960-2000“ autora Petra Janjatovića, kao i filmom „Ritam rock plemena: od Uragana do Urbana“ redatelja Bernardina Modrića. Za razumijevanje fenomena turbofolka u Hrvatskoj služila sam se knjigom „Narodnjaci i turbofolk u Hrvatskoj, zašto ih (ne) volimo?“, autora Alekseja Gotthardi Pavlovskog.

Nakon izlaganja teorijskog dijela, predložena je anketa u kojoj je sudjelovalo 30 ispitanika. Cilj istraživanja bio je otkriti u kojoj mjeri mladi u Rijeci konzumiraju rock i/ili turbofolk. Nadalje, koji se stereotipi vežu za slušatelje tih žanrova te u kojoj su mjeri mladi zadovoljni trenutnom rock-scenom u Rijeci. Anketa završava pitanjem koje je potaknulo pisanje ovog rada, a ono glasi : „Je li Rijeka grad rocka?“. Teza na kojoj se ovaj rad temelji jest da je Rijeka grad rocka, dok je hipoteza da titula grada rocka, biva ugrožena pojavom turbofolka.

2. POVIJESNI PRESJEK RAZVOJA POPULARNE GLAZBE U RIJECI S NAGLASKOM NA ROCK SCENU

Riječka popularno glazbena scena gradila se u lučkom gradu, u blizini Trsta – gdje se, u jeku ekonomsko-kulturno-društvenog procvata nakon Drugoga svjetskog rata, odlazilo u kupovinu namirnica, odjeće, kućnih potrepština, pa tako i gramofonskih ploča. To je omogućilo njezinim stanovnicima bolju informiranost o najnovijim trendovima u popularnoj glazbi u svijetu. Time su Riječani, bili na neki način „privilegirani“ u odnosu na ostatak države.

Ključni medij putem kojega se šira publika mogla upoznati s popularno glazbenim žanrovima u to vrijeme bio je radio, prvenstveno Radio Luxemburg, koji se slušao i u Rijeci. Ova radio postaja je uz specijalizirane glazbene programe i emisije, prva u Europi ponudila emisije ljestvica popularne glazbe.¹ Godine 1945. i Rijeka dobiva vlastitu radio postaju – Radio Rijeka, koja je bila namijenjena dijelu Liburnije i mjestima Kvarnerskog zaljeva. Zadatak postaje bio je praćenje, promoviranje i informiranje o kulturnim zbivanjima, a u sferi glazbe promovirala je domaću glazbenu scenu koja je zbog toga postala „respektabilnim dijelom hrvatske glazbene scene“.²

Šezdesetih godina događaju se značajne promjene na riječkoj popularno glazbenoj sceni. Godine 1963. po prvi puta održava se festival Melodije Istre i Kvarnera, popularni MIK, čija je zadaća bila „zaštita i popularizacija čakavštine i domaćeg autohtonog melosa inkorporiranih u zabavno glazbenu matricu“ (Badurina 2014:129). U istom razdoblju nastaju *Uragani*, prva riječka rock-grupa. Njihov se repertoar u početku najviše sastojao od stranih pjesama, a godine 1967. osvajaju treće mjesto na MIK-u, s ljubavnom pjesmom „Školjka“. Godinu dana kasnije objavljuju LP s 3 vlastite pjesme i obradom pjesme „Deborah“, koje je bila odlično prihvaćena od publike (Janjatović 2001:204).

Godinu dana nakon što su *Uragani* osvojili treće mjesto na MIK-u (1968.), na inicijativu studenata Medicinskog fakulteta u Rijeci, otvoren je i klub Palach. U samim počecima djelovao je kao studentski klub, u kojem su se okupljale brojne udruge. Sedamdesetih godina glazbeni program preuzima *Miodrag Đuza Stojiljković* (1951. – 2006.) glazbeni urednik Radija Rijeke. U mračnom prostoru s lošim ozvučenjem, slušala se rock-glazba. Osamdesetih se, uz glazbu u Palachu moglo pogledati izložbe, sudjelovati u književnom klubu i drugim kulturnim

¹ Enciklopedija.hr: radio. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51468> [31.3.2020.]

² Grgurić, D. Glazbena baština: Žubor kvarnerske glazbene rijeke [online]. Kvarnerski baštinski vremeplov. Dostupno na: <http://www.kvarner.hr/kultura/glazba.html> [6.7.2020.]

događanjima. Klub je imao je i veliku važnost u nastajanju riječkoga novog vala; bio je nezaobilazni koncertni prostor za bendove, među kojima su najznačajniji *Parafi* i *Termiti*, o kojima će riječi biti kasnije. S obzirom na to da se nalazio u samom centru okružen stambenim zgradama, imao je dozvolu za rad samo do ponoći. Radno vrijeme kluba se vikendima često prekoračivalo, što je uzrokovalo nesuglasice sa susjedima. Devedesetih godina, Palach konačno dobiva zvučnu izolaciju, koja mu je omogućila nastavak rada i organizaciju koncerata. No, zvučna izolacija ipak nije u konačnici riješila sve probleme. Uz ustrajale prigovore susjeda, prepirke oko cijene zakupa prostora, pritiska tadašnjega gradonačelnika Slavka Linića, godine 1995. klub Palach se zatvara. Od tada do danas klub Palach otvara se samo povremeno.³

Već krajem sedamdesetih se u Rijeci pojavljuje punk⁴- rock, čiji su predvodnici bile grupe *Parafi* i *Termiti*. Potonji se ujedno i smatraju najradikalnijom punk-grupom iz ovoga dijela Europe (Modrić 2005). *Termiti* nastaju 1978. u četvrti Turnić. Naime, čest je slučaj da su se bendovi osnivali na temelju pripadnosti gradskim kvartovima. Nisu snimili ni jednu ploču, no njihove pjesme „Vjeran pas“, „Mama s razlogom se brineš“ i „Vremenska prognoza“ doživjele su velik uspjeh. Poznati su po „skandaloznim“ nastupima pa su se tako na čuvenom koncertu u dvorani hotela Kvarner, u Opatiji „skidali, bacali perje i na pozornicu iznosili WC školjku“ (Janjatović 2001:198). Bend prestaje djelovati 1982., a njegovi članovi prelaze u nove grupe (Janjatović 2001).

Parafi nastaju iste godine. Njihova ploča „A dan je tako lijepo počeo“ biva, zbog tekstova, proglašena kao šund. U ploči se dotiču novih tema ; „uz ironiju su koristili komunističke slogane, pljuvali policiju, bavili se socijalnim temama tipičnim za lučki grad“ (Janjatović 2001:145). Grupa djeluje do 1986., te se nakon pauze ponovno okupljaju godine 1994. (Janjatović 2001).

³ Brusić, P. (2008) Klub Palach, Rijeka: Kad jaganjci utihnu [online]. Muzika.hr. Dostupno na: <https://www.muzika.hr/klub-palach-rijeka-kad-jaganjci-utihnu/> [2.5.2020.]

⁴ Punk je pokret u rock-glazbi, koji je najviše raširen u SAD-u i Velikoj Britaniji tijekom 1975. – 1978. „Punk-glazbu karakterizira energična, agresivna, bučna, kratka (dvije do tri minute) i naglašeno pojednostavnjena izvedba brzog tempa, najčešće uz primjenu dva do tri temeljna akorda, kao antiteza »progresivnosti« rock-elitizma sredine 1970-ih. Tekstovi pjesama iz adolescentske perspektive tematiziraju urbanu svakodnevicu, reflektirajući cinizam i skepsu prema prevladavajućim društvenim i moralnim vrijednostima, osobito političkom establišmentu“. Enciklopedija.hr: punk. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=51103> [25.8.2020.]

Kraj sedamdesetih i početak osamdesetih obilježen je i nastankom Ri Rock festivala. Prvi se puta održao 1979. u Dvorani Mladosti⁵ (Modrić 2005). Festival djeluje i danas te je time stekao titulu najdugovječnijega hrvatskog rock-festivala. Na prvom Ri Rocku nastupili su *Termiti*, *Naša Stvar*, *Beta Centaury*, *Quarter* i *Radanje*⁶. Tijekom godina na Ri Rock pozornici predstavilo se preko 650 bendova. Među najpoznatijima se ističu već spomenuti *Parafi*, *te Let 3*, *Laufer*, *Denis & Denis* i *Grč*, o kojima će riječi biti kasnije. Cilj Ri Rock festivala, kao i udruge Ri Rock (formirane 2006. godine), koja je danas i organizator festivala, je održavanje rock tradicije u Rijeci uz integraciju mladih u glazbenu kulturu grada. Zbog toga najbolje ocijenjeni nastupi, bivaju nagrađeni raznim nagradama, poput besplatnog snimanja u studiju, korištenja prostora za vježbanje, te poklon bonom za kupnju glazbene opreme⁷.

Uskoro „kreće“ drugi val punka, „nošen“ grupama kao što su *Kaos*, *Mrtvi kanal*, *Umjetnici ulice*, itd. (Žmirić 2011). Tekstovi pjesama grupe *Mrtvi kanal* bave se socijalnom problematikom i licemjerjem socijalističkog režima. Važan je i dolazak harmonikaša u punk-bend, zbog čega postaju „najuvažniji punk izrod grada na Rječini“ (Žmirić 2011:39).

Izuzetno važan utjecaj na rock-sceni imala je grupa *Grč*, koja nastaje 1982. Njihove pjesme bile su politički angažirane i provokativne, zbog čega su postali „sinonimom za antidržavno djelovanje“ (Žmirić 2011:60). U svojim su nastupima često koristili i brojne rekvizite poput sjekire, motorne pile, i sl. Godine 1987. objavljuju snimke na kazeti pod nazivom „Sloboda narodu“. Kritika to izdanje smatra jednim od najboljih domaćih albuma tog vremena (Žmirić 2011).

Ovaj glazbeni val u Rijeci obilježen je glazbeno neobrazovanim sastavima; „tih godina je pjevao tko je znao i tko nije, punk je dobrodošlo izbrisao tehničku izvrsnost kao kategoriju koja uvjetuje glazbenu kreaciju“ (Žmirić 2011:57).

Rijeka je, u smislu punka, bila okrenuta prema Ljubljani, odnosno Zapadu. Vremenom riječki punkeri „izgaraju“ u vlastitom žanru. Dolazi do promjena u djelovanju bendova. Žene ulaze na glazbenu scenu. Takve su promjene najbolje vidljive kod *Parafa* kojima se, nakon izlaska prvog

⁵ „Dvorana Mladosti naziv je za višenamjensku sportsku dvoranu s pratećim sadržajima, predviđenu za održavanje sportskih, kulturnih, poslovnih i zabavnih manifestacija. Nalazi se na Trsatu, a dvorana je izgrađena 1973. godine“. Wikipedija: Slobodna enciklopedija. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorana_Mladosti [10.5.2020.]

⁶ RiROCK.com: glazbeni internet magazin (2005). Dostupno na: <http://www.rirock.com/rirock-povijest/1979/> [1.5.2020.]

⁷ Udruga Ri rock. Dostupno na: <https://www.rirock.hr/> [4.9.2020.]

albuma, uz klavijaturistu *Raula Varljena* pridružuje i pjevačica *Pavica Mijatović* (Modrić 2005).

Paralelno s postojanjem punka, u Rijeci djeluju i drugi žanrovi koji se „nalaze u sjeni“. Rađa se i novi val, obilježen temama o sebi i svijetu te kompleksnijim tonovima. Kao sastav novog vala posebno se ističe grupa *Xenia*. Nakon samo dva koncerta potpisuju dugogodišnji ugovor s tadašnjim Jugotonom,⁸ zato što se smatralo da *Xenia* ima umjetnički i komercijalni potencijal. Njihove pjesme mogle su se čuti u filmu „Šećerna vodica“,⁹ što im je uvelike povećalo popularnost. Grupa prestaje s radom nakon izlaska drugog albuma, koji usprkos promociji u medijima, nije ostvario popularnost prvijenca (Žmirić 2011:92-94).

Na tragu pop-rock zvuka, nastaje i sastav *Denis & Denis*. Albumom „Čuvaj se“ postaju stalni gosti na radiju, televiziji i u novinama. Tome je doprinijela pomoć tekstopisaca, kao i seksepil te zavodljiv nastup glavne pjevačice *Marine Perazić* (Žmirić 2011:69-70). Njihov najveći hit „Program tvog kompjutera“, koji se u prvoj verziji zvao „San po san“, smatrao se previše „artsy“ (Žmirić 2011:75) da bi se promovirao u komercijalne svrhe. Nakon intervencije izdavača i dodavanja lako pamtljivog refrena, pjesma ostvaruje velik uspjeh.

Sljedeći vrlo važan bend svakako je *Let 3*, koji nastaje 1987. Njihov debi LP „Two dogs fucking“ izašao je 1989., a na njemu se našla pjesma „Izgubljeni“. Tri godine poslije izlazi CD „El desperado“ na kojem se nalazi obrada pjesme „Vjeran pas“, kao i obrada disco-hita „Voules Vous“. Sudjelovali su na mnogim internacionalnim festivalima (u Alžiru, Torinu, Milanu, Marseillesu, Solunu, itd). Godine 1996. dobivaju priznanje Hrvatskog glumišta i Porin za najbolju scensku glazbu u predstavi Fedra. Godinu dana potom izdaju potpuno prazan CD „Nečuveno“. Suraduju s klapom *Silba* i riječkom romskom grupom *Crni dijamanti*. Nastupi su im popraćeni golotinjom, odijevanjem uniforma bivše JNA¹⁰ ili drugih provokativnih kostima (Janjatović 2001:119-120). Na sceni su i dalje aktivni te, nakon širokoga glazbenog opusa, za svoj dvadeseti rođendan dobivaju od Grada Rijeke nagradu „za izniman domet na riječkoj i

⁸ Današnji Croatia Records.

⁹ Komedija u režiji Svetislava Prelića. „Djevojka, studentica tehničkog fakulteta, koju zbog njenog izgleda zovu 'Dečka', nikako se ne može iskazati kao djevojka i ima velike probleme u svojoj okolini. Sve svoje nevolje i ispade ona opravdava svojim ružnim izgledom – velikim nosom i ogromnim stopalima. Misleći kako sve svoje traume može riješiti jednim potezom, ona se odlučuje na promjenu i odlazi na plastičnu operaciju“. Moj tv. Dostupno na: <https://mojtv.hr/m2/film.aspx?id=26048> [25.4.2020.]

¹⁰ Jugoslavenska narodna armija (JNA) bila je vojska socijalističke Jugoslavije. Početkom 90-ih, pri raspadu jugoslavenskoga komunističkog i državnog sustava, JNA se priklonila Srbiji te sudjelovala u napadu na Sloveniju i ratu protiv Hrvatske i BiH. Nakon toga Hrvatska proglašava osamostaljenje od SFRJ.

Enciklopedija.hr: Jugoslavenska narodna armija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=29459> [25.8.2020.]

hrvatskoj alternativnoj sceni“ (Žmirić 2011:169). Svojom tzv. „trash“ energijom s elementima eksperimentiranja i kontroverznošću, stvaraju balans između „alternativnog“ vlastitog autorstva i gotovo „izlizanih“ estradnih i medijskih klišeja. Time dovode riječku scenu u fokus medija (Modrić 2005).

Nadalje, važno je spomenuti i grupu *Fit* – pop-rock sastav, pitkoga i radiofoničnog zvuka, poznat po hitu „Kao mačka ti“ – kao i bend *Laufer* s brojnim hitovima, ali i čestim razdobljima pauze. Njihova pjesma „Ovo nije svijet za nas“ predstavlja razočaranje u ideale, kao i u trenutnu situaciju u Hrvatskoj (Modrić 2005).

Možemo dakle uočiti da riječki rock, u samim počecima, postaje nazivom za mnoštvo različitih glazbenih pristupa i žanrova. Od „svirki po plesnjacima“, preko punka, do pop-rock i elektro zvuka, obilježio je ovaj prostor u drugoj polovini 20. stoljeća. Riječki bendovi sudjelovali su na brojnim festivalima na području nekadašnje SFRJ te se time ubrajaju i u žanr poznat kao ex-Yu rock.¹¹ Svojim su „teškim“ zvukom, kritičkim stihovima i novim načinom progovaranja o tadašnjem sistemu uvelike utjecali na mladu publiku.

Popularna glazba koja se tada slušala utjecala je na prihvaćanje nove glazbe i na samo poimanje popularnog; uza sve to utjecala je i na poimanje vremena, posebice mladosti, zato što je popularna glazba – glazba mladih. Ona ne reflektira iskustva mladih, nego definira naš pojam o mladosti (Frith 2007:266-267). Omogućava izgradnju identiteta te služi kao sredstvo izražavanja vlastitih društvenih, kulturnih i političkih stajališta.

Sredinom druge polovine 20. stoljeća mladi su se dijelili na „šminkere“ (one koji slušaju disco, pop-glazbu), „frikove“ (one koji slušaju rock-glazbu), „punkere“ (one koji slušaju punk i novi val) te „zemljake“¹² (dospeljenici s područja SFRJ, koji slušaju „narodnjake“) (Gotthardi Pavlovsky 2014:244). „Frikovi“ i „punkeri“ međusobno su se poštovali i izlazili su na ista mjesta. To je vidljivo i u međusobnoj prožetosti tih dvaju žanrova, koji se ujedinjuju pod nazivom „riječki rock“. Te dvije skupine, zajedno s „šminkerima“, izgradili su vlastiti stil odijevanja i identitet, pomoću kojeg su se međusobno razlikovali od tzv. „zemljaka“ (Gotthardi Pavlovsky 2014:244).

¹¹ Naziv za žanr koji nastaje 60-ih pod utjecajem strane popularno glazbene scene te okuplja rock grupe s područja SFRJ. Njihove pjesme obilježene su kritičkim, „teškim“ stihovima i često kritiziraju politički sistem.

¹² Naziv nije namijenjen kao uvreda, on predstavlja način oslovljavanja došljaka koji su se, kada su saznali da potječu iz istog kraja, oslovljavali riječju – „zemljače“ (Gotthardi Pavlovsky 2014:244).

Rock kao žanr opisan je u brojnoj literaturi, no to ne znači da u istom razdoblju nisu postojali drugi žanrovi, također velikog utjecaja, o kojima se nije u toj mjeri pisalo. Nadalje uz riječki rock u Hrvatskoj, ali i bivšoj SFRJ djelovala su i druga rock-središta, poput Zagreba, Pule, Beograda, Ljubljane, itd. Skupine iz tih gradova, ostavile su „traga“ na rock-sceni, među najpoznatijima su svakako *Ekatarina Velika*, *Haustor*, *Azra*, *Prljavo Kazalište*, *Pankrti* i *Riblja čorba*.

2. 2. RIJEKA KAO GRAD ROCKA

Rock-glazba imala je izuzetan utjecaj u drugoj polovini 20. stoljeća. Stoga često u novinama, portalima ili pri samom govorenju o gradu Rijeci nailazimo na izjave poput „Rijeka grad rocka“, „Rijeka grad s rockom trajanja“,¹³ „Rijeka ne svira rock, ona ga istinski živi“¹⁴ i slično. „Gradovi sadrže nužnu institucionalnu i socijalnu strukturu, koja služi za komercijalizaciju kulturnih dobara, poput glazbe“ (Florida i Jackson 2010:312). Stoga prema Currid (2007, prema Florida i Jackson 2010:312) grad osigurava legitimnost i vrijednost umjetnika i njegova djela. Odnosno, u dobu suvremenog kapitalizma, on omogućava izgradnju brenda koji se temelji na umjetničkim djelima, nastalim u određenom gradu.

Za razumijevanje pojma rocka i njegova brenda potrebno se najprije upoznati s ideologijom samoga žanra. Rock teži izražavanju autorefleksivnosti i vlastitog iskustva te je, za razliku od popa, iskreniji i autentičniji (Shuker 2005:235, prema Grgurić i Perak 2019:304); „rockeri“ su liberalniji i otvoreniji prema preispitivanju vlastitog identiteta (Grgurić i Perak 2019:304).

Vratimo li se stoga na izjavu „Rijeka ne svira rock, ona ga istinski živi“, zaključujemo da je riječ o metafori koja nalaže da se ponašanje, stavovi građana, razmišljanje, politička opredijeljenost i slično, usklađuju s ideologijom rocka, o čemu je pisao i Simon Frith (1981), govoreći da rock, kao glazba naroda, definira vrijednosti zajednice te komentira društvene probleme. Time rock-glazbenici nisu samo glazbenici, nego imaju i društveni, kulturni, ekonomski te politički utjecaj. Oni „izlaze“ iz same glazbe, a grad Rijeka daje im kredibilitet. To je moguće promotriti na primjeru već spomenute grupe *Let 3*.

¹³ Kušter, F. (2016) Rijeka, grad s rockom trajanja [online]. Zih.hr. Dostupno na: <https://www.ziher.hr/komentar-rijeka-grad-s-rockom-trajanja/> [3.7.2020.]

¹⁴ Bauk, D. (2019) Alternativa u objektivu. Rijeka ne svira rock, ona ga istinski živi [online]. Rijeka: Novi list. Dostupno na: <https://www.novolist.hr/NL/ALTERNATIVA-U-OBJEKTIVU-Rijeka-ne-svira-rock-ona-ga-istinski-zivi/> [3.7.2020.]

Posebno je zanimljiva politička podrška koju im pruža riječki gradonačelnik Vojko Obersnel (od 2000.) koji, u emisiji „Nedjeljom u 2“ (iz 2008.) izjavljuje kako su : „Letovci ponos Rijeke, autentični proizvod riječke rock-scene i veliki umjetnici, čiji je kontroverzan nastup proizvod tipičnog riječkog pogleda na svijet“ (Biti i Grgurić 2010:94). Tzv. „riječki pogled na svijet“, veže se uz „liberalno“, „ljevičarsko“ razmišljanje, a i sam gradonačelnik Rijeke pripada lijevoj stranci. Time *Let 3*, iako se pokušava definirati kao „apolitičan“, postaje predstavnikom ljevice. Njihova lažna buntovnost, koju podržava lokalna sredina, omogućava im povlaštenu poziciju brenda, na temelju kojeg Rijeka gradi svoj „rockerski identitet“ (Biti i Grgurić 2010).

Brend Rijeke kao grada rocka održava se i u himni grada. Himna se definira kao „hvalospjev ili reprezentativna pjesma“.¹⁵ Ranije spomenuta pjesma „Vjerman pas“ grupe *Termiti*, smatrala se himnom riječke rock-scene, a ujedno i krikom prkosa, bunta i ironije (Modrić 2005).

Najrecentniji primjer brendiranja Rijeke kao grada rocka, kroz himnu je izvedba pjesme „Moj grad“. Povodom početka programa „Europska prijestolnica kulture 2020“ riječki rock-glazbenici, okupljeni nakon 22 godine u skupini *Ri-Val*, zajedno stvaraju „novu“ himnu, nazvanu „Moj grad“. Ta pjesma je u medijima opisana kao „tipični riječki rock zvuk“, koji kod Riječana izaziva ponos, te predstavlja Rijeku kao „hrvatski simbol za slobodu i otvorenost“¹⁶.

Promotrimo li pjesmu „Moj grad“, možemo primijetiti, kako ona glorificira Rijeku i naziva je „drugačijom i punk“.¹⁷ Takvi stihovi popraćeni su laganom, „nježnom“, plesnom melodijom koja više odgovara žanru pop-glazbe, nego rock-pjesmi, pod koju se je konstantno pokušava „ugurati“. U svrhu promoviranja grada, pjesma „Moj grad“ laganijim, plesnijim zvukom, zamjenjuje onaj „početni“ rock-zvuk, pritom okupljajući slavne riječke rock-glazbenike. Iz toga možemo vidjeti, kako se riječki rock transformirao, međutim i dalje biva brend grada. Grad za održavanje brenda, poseže za nostalgijom, ključnim faktorom modernog reklamiranja (Appadurai 2003). Tako se proizvodi „nova“ glazba u svrhu promocije, koja slušatelje podsjeća na slavnu glazbenu prošlost „rockerskog grada“, čime se potvrđuje njezina „kvaliteta“. Međutim time se ona još više „udaljava“ od „rockerske ideologije“, koju navodno zastupa. Kod modernog reklamiranja ključna je slika brenda, a ne ono što taj brend nudi (Lury 2004).

¹⁵ Lektire.hr. Dostupno na: <https://www.lektire.hr/himna/> [16.5.2020.]

¹⁶ Rijeka 2020 (2019). Dostupno na: <https://rijeka2020.eu/prvi-puta-javno-izvedena-pjesma-moj-grad-super-benda-ri-val/> [16.5.2020.]

¹⁷ Youtube.com (2019). Dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=Whie_bqLr-4 [16.5.2020.]

3. TURBOFOLK – ODREDNICE ŽANRA I POVIJESNI PREGLED

Promotrimo fenomen turbofolka, za čije se razumijevanje trebamo najprije osvrnuti na njegovo podrijetlo i žanrovska obilježja. Turbofolk nastaje iz žanra koji se kolokvijalno naziva „narodnjaci“. Tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća „narodnjaci“ prodiru u medije na području Bosne i Hercegovine te Srbije (Gotthardi Pavlovsky 2014). Što se tiče „narodnjaka“ u Hrvatskoj, Gotthardi Pavlovsky (2014) navodi kako su se oni u šezdesetima mogli čuti u Podravini. Ondje su se pjevali usporedno s domaćom glazbom, u istom tradicijskom kontekstu. Najviše su se konzumirali na zabavama i vjenčanjima.

Pomoću medija „narodnjaci“ dobivaju na popularnosti. Važnu ulogu imao je Radio Beograd, na kojem su se mogle čuti „narodnjačke“ pjesme. Osim na radiju, „narodnjake“ se moglo čuti i u „kafićima“. Ondje su izvođačice počele „miješati“ „narodnjake“ s elementima popularne glazbe. Takav pristup svidio se publici, zbog čega „narodnjaci“ krajem 60-ih i početkom 70-ih počinju biti sredstvom zarade. Ističe se i jugoslavenska diskografska kuća Jugoton, jedina na ovom području u kojoj su se producirali „narodnjaci“ izvođača iz bivše SFRJ. Deset godina kasnije, dolazi do promjena u žanru, počinju se upotrebljavati „samplovi“¹⁸. To je rezultiralo „nadogradnjom“ žanra, tj. nastankom novog žanra – turbofolka (Gotthardi Pavlovsky 2014).

On nastaje 90-ih godina, a ime mu je osmislio Antonije Pušić, alias Rambo Amadeus. Prema njegovim je riječima, „folk narod, a turbo je sistem ubrizgavanja goriva, turbofolk je gorenje naroda“ (Gall 2009:206). Glazbeno „prihvatljivija“ definicija ovog fenomena može se sažeti pod vrstu pop/techno/dance glazbe, koja ima „narodnjački“ stil pjevanja, s elementima orijentalizma. Pritom je tradicionalna harmonika zamijenjena sintetiziranim zvukovima (Gotthardi Pavlovsky 2014:102). Premda ne znamo točan razlog afiniteta slušatelja u Hrvatskoj prema „narodnjacima“ i turbofolku, nedvojbeno je da oni u devedesetim godinama preplavljuju hrvatsku glazbenu scenu, bez obzira na tadašnji nepovoljni društveno-politički kontekst.

U Srbiji je popularnost turbofolka uzrokovana ekonomskom i političkom situacijom, jer se društvo nalazilo u neperspektivnom okruženju. U razdoblju prije Domovinskog rata (1990-1995) turbofolk je služio kao vrsta eskapizma. Slušatelji su „bježali“ iz svakodnevice, slušajući

¹⁸ „Samplovi“ se odnose na ponovnu upotrebu dijela (ili uzorka) zvučnog zapisa u drugom snimku. Uzorci mogu sadržavati elemente poput ritma, melodije, govora, zvukova ili čitave trake glazbe, a mogu biti slojeviti, izjednačeni, ubrzani ili usporeni, prepravljani, petljani ili na neki drugi način manipuliran. Wikipedia: The free encyclopedia. Dostupno na: [https://en.wikipedia.org/wiki/Sampling_\(music\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Sampling_(music)) [10.5.2020.]

tekstove o hedonizmu i luksuznom životu. Takvi tekstovi, koji govore o ispunjenu želja, pacificiraju slušatelje. Obeshrabruju ih od razmišljanja ponad granica sadašnjosti.

Slušatelji u Hrvatskoj u istom periodu, vođeni idejom „zabranjeno je voće najslade“ (Gotthardi Pavlovsky 2014) počinju konzumirati turbofolk. „Zabranjeno voće je najslade“ je metafora, koja se veže uz turbofolk zbog njegove povezanosti s raspadom SFRJ, srpskim nacionalizmom i srpskom mafijom. Tako turbofolk postaje sinonim za nacionalizam, nasilje, primitivizam, nazadnost, kič i ruralno, premda se turbofolk za vrijeme domovinskog rata slušao svugdje. Estetika žanra podudara se s interesima nacionalista. Takav se dojam svakako „pojačava“ u liku turbofolk-pjevačice Svetlane Ražnatović-Cece, čija se karijera, javna persona i glazba te brak s ratnim zločincem Željkom Ražnatovićem Arkanom, sumnje u upletenost u atentat na srpskog premijera Zorana Đinđića, boravak u zatvoru i ilegalno posjedovanje oružja vežu uz ideju turbofolka (Čvoro 2014). Iako, turbofolk nije bio poželjan u Hrvatskoj, mladi ga usprkos tome slušaju.

Ono što konzumiraju su površni tekstovi, prepuni klišeja, koji promoviraju tradicionalne vrijednosti i hijerarhijske odnose, alkohol. Često su ljubavne tematike, a o „propalnoj“ ljubavi se pjeva iz perspektive ostavljenog, gdje se drugu osobu prikazuje u negativnom svijetlu. Također nerijetko se pjeva o bogatstvu i luksuznom životu. Takvi tekstovi su standardizirani i zbog toga unaprijed poznati slušateljima (Adorno 2000).

Pri komentiranju tekstova popularne glazbe, Fiske (1989, prema Gotthardi Pavlovsky 2014) se referira na Rolanda Barthesa pa tako razlikuje „čitateljski“¹⁹ od „spisateljskog“²⁰ teksta. „Čitateljski“ tekst privlači pasivnu publiku, koja želi da joj značenje bude „servirano“, dok „spisateljski“ tekst poziva na traženje smisla. Sam Fiske kreira „novi“ tekst – „proizvođački“.²¹ On je lak za čitanje i ne zahtijeva „potragu za značenjem“ kao i Barthesov „čitateljski“ tekst, a fluidan je poput „spisateljskog“. Veoma je podložan popularnoj produkciji i preuveličava značenje samog teksta. Čitatelja „zadržava“ unutar dominantne ideologije, potiskujući sve one ostale. Stoga se može zaključiti da tekst, iako „podbaci“, nije ključan za privlačenje publike.

Klišezirani tekstovi i dance ritam, pokazali su se kao dobra kombinacija za podizanje raspoloženja i zabavu. Stoga je turbofolk dobro prihvaćen u „kafićima“ i klubovima. Konzumira se u „kafićima“, kao i ostali popularno glazbeni žanrovi, u kombinaciji s alkoholnim

¹⁹ „Readerly text“ (Fiske,1989:103).

²⁰ „Writerly text“ (Fiske,1989:103).

²¹ „Producerly text“ (Fiske,1989:104).

pićima. Često se „miješa“ s drugim žanrovima, poput hip hopa, rapa, trapa i sl., čime nastaju novi pod žanrovi. Primjer za to su tzv. „trap cajke“²², kombinacija turbofolka i trapa, koja će biti pojašnjena kasnije, te čija konzumacija je rasprostranjena u Rijeci.

S obzirom na sve rečeno, važno je primijetiti kako turbofolk svjetonazorski promatra ženu unutar same pjesme, kao i one žene koje slušaju. Te se žene nalaze u problematičnom odnosu, tipičnom za tradicionalne sredine i hijerarhijski odnos. Taj odnos je važno naglasiti, zato što je propitivan i u samom istraživanju, a njemu su pisale i autorice Olga Dimitrijević (2009) i Marija Grujić (2009 i 2013).

One promatraju fenomen od samog nastanka u „kafićima“. Kako bi mogle zaokupiti pozornost pretežito muške publike, od ženskih izvođačica se očekivalo da budu privlačne, njihov zadatak nije bio samo pjevanje, nego i zabavljanje. Pjesme koje su izvodile, bazirale su se na njihovom privatnom životu i ljubavi. Pri čemu su se one smatrale ženama niskog morala, koje će se jedino usponom na društvenoj ljestvici pokazati dostojnima (Grujić 2009). Primjerice, *Lepa Brena* „prošla“ je transformaciju iz siromašne, neobrazovane žene u zvijezdu. Njezin glazbeni izraz spajao je pop-rock zvuk i banalne stihove, namijenjene u svrhu zabave. Svojom je pjesmom „Slatki greh“, spojila gore navedeno, te je performansu nadodala element seksualnosti, čime se predstavila u „novom svijetlu“ na jugoslavenskoj sceni i ostvarila veliki uspjeh (Grujić 2009).

Raspadom SFRJ, turbofolk-izvođačice, prvotno marginalizirane i obilježene zbog nedostojanstvenosti, bivaju preoblikovane te dolaze u centar pažnje. Posebno se ističu srpski turbofolk-izvođači – *Džej Ramadanovski* i *Ivan Gavrilović* koji, razvojem privatnih televizija u devedesetim godinama, proizvode prve videospotove jeftine produkcije s oskudno odjevenim ženama – zbog čega su tv-kuće počele prihvaćati turbofolk-izvođačice, zato što su izgledale poput žena u tim spotovima (Grujić 2009:138-140). To ne prikazivanje „običnih“ ljudi u spotovima, doprinijelo je razvoju „klišeizirane priče“. Nadalje ti klišeji u turbofolku vežu se uz balkanski identitet, koji projicira negativne odrednice Balkana na muškarce, poput agresivnosti, nazadnosti, kriminala, itd. S druge strane, „Balkanke“ se prikazuju pozitivno, zbog vlastite ljepote. Naglašavanjem ljepote, žene se svode na pejzaž (Cvitanović 2009).

Poveznica se može naći i s američkom rap i hip hop industrijom, gdje su žene u spotovima i pjesmama, prikazane na vrlo sličan način. Također turbofolk ima sličnosti i s country-glazbom.

²² Cajka je termin, kojim se referira na izvođače „narodnjaka“, bezobzira na spol (Kalauz 2018, prema Gotthardi Pavlovsky 2014:11, 55).

Posebno se ističe country-izvođačica *Dolly Parton*, koja se poput turbofolk izvođačica, koristi svojom seksualnošću, kao važnim dijelom nastupa (Grujić 2009).

Žene dakle ne stvaraju u turbofolku glazbu, ne znaju svirati, često i nisu neke „dobre“ pjevačice, nego služe za gledanje. Dok žene bivaju performerice, muškarci zauzimaju ulogu producenta, aranžera, čime je žena reducirana na vlastito tijelo. Njezina je uloga pojava i performans njezina tijela (Dimitrijević 2009:17). Žene se dakle definiraju u suprotnosti od muškaraca (De Beauvoir 2016). Žensko tijelo „prati“ tradicionalne rodne norme. Čest je slučaj i brojnih intervencija na tijelu koje odgovaraju zahtjevima tržišta, primjerice povećanje grudi i usana. Nerijetko neki dijelovi tijela bivaju i fetišizirani, poput grudi *Jelene Karleuše*. Time se veličaju aktualni imperativi zajednice, kao što su heteronormativnost i spremnost da žena u svakoj situaciji bude određena, prema tome koliko je ona poželjna muškarcu (Grujić 2013:91). Ta transformacija tijela ujedno označava i bijeg od prirodnog, od siromašnih početaka u višu klasu, čime su nastupi u „kafićima“ zamijenjeni snimanjem u studiju, a ideja uspjeha ostvarena (Dimitrijević 2009).

U „novoj eri turbofolka“, koja se odnosi na početak 21. stoljeća, dolazi do promjena u vidu prikazivanja žena. Žene više ne pate za neuspjelom ljubavi, već se prikazuju kao moćne i neovisne, te imaju mogućnost manipuliranja muškarcima. Primjer za to je nastup, već spomenute *Jelene Karleuše*, jedne od najuspješnijih turbofolk izvođačica današnjice. Ona pri izvođenju pjesme „Ide maca oko tebe“ (2005), na pozornicu, nasumičnim odabirom dovede muškarca iz publike, potom oskudno odjevena pleše oko njega, skida ga u donje rublje i na humorističan način ponižava i degradira. Time i muška tijela, počinju biti prikazivana, kao objekti požude (Kalauz 2018:11). Tako *Jelena Karleuša*, ali i druge izvođačice – *Stoja*, *Indira Radić*, *Mina Kostić*, ne djeluju mirno i pokorno (Grujić 2013). Također često progovaraju o nasilju, primjerice *Jelena Karleuša* u spotu za pjesmu „LaJK“²³ visi sa znaka na kojemu je prekrižena riječ život, te spominje krv, nož i nasilje. Iz svega navedenog moglo bi se naslutiti o početku emancipacije od muškaraca. Međutim Grujić (2013) smatra da one time ne izlaze iz sjene muškarca, već ih pozivaju na zauzimanje tradicionalnih uloga, te se odriču svih svojih „muških“ elemenata, kada ih muškarac odluči preuzeti.

²³ Youtube.com (2019). Dostupno na:
<https://www.youtube.com/watch?v=Q0IxzaqAaZ8> [5.9.2020.]

3. 1. GLAZBENA PRAKSA TURBOFOLKA U RIJECI

Praksa žanra u gradu Rijeci je očita. Krajem 90-ih turbofolk se pojavio u prigradu Rijeke, međutim ne i u samoj Rijeci. U vrijeme pisanja ovog rada (2019./2020.) postoje dva turbofolk „kafića“ u Rijeci. Jedan se nalazi u Starom gradu²⁴, dok se drugi²⁵ nalazi u neposrednoj blizini Korza, glavne riječke šetnice. Nadalje, to su „kafići“ koji se definiraju kao mjesta u kojima se isključivo sluša turbofolk. Postoje i drugi „kafići“/klubovi, koji poslije ponoći „okrenu“ na turbofolk, ali se tako ne predstavljaju, nego rade pod idejom „zabavne“ glazbe. Ta dva turbofolk „kafića“, rade do kasnijih sati, u odnosu na obližnje „kafiće“/klubove u kojima se ne sluša turbofolk. Konkretno klub u blizini Korza, radi do 5 sati ujutro, dok drugi klub u Starom gradu radi do 6. Većina „kafića“/klubova u kojima se sluša pop, rock glazba, rade do 2 sata ujutro. Zato danas mnogi mladi ljudi posjećuju, pod utjecajem alkohola, turbofolk klubove kada se ostali „kafići“/klubovi zatvore.

Uz dva spomenuta „kafića“, u popularnom riječkom „kafiću“, godine 2019. mogao se čuti nastup bosanskohercegovačkih izvođača *Jale Brata* i *Bube Corellija*,²⁶ te srpskog izvođača *Raste* i hrvatske grupe *Connecta*.²⁷ Ovi izvođači poznati su po kombinaciji hip-hopa/trapa i turbofolka, koja se kolokvijalno naziva „trap cajke“. „Spajanjem naizgled nespojivog, stvoren je pravac koji prati trendove te privlači ljubitelje turbofolka i klupske glazbe – savršena formula za komercijalan uspjeh“.²⁸ *Rasta* je u Rijeci čak snimio i spot za svoju pjesmu „I dalje sam isti“, koja je doživjela velik uspjeh na društvenim mrežama.²⁹

Spoj trapa i turbofolka govori nam mnogo o povezanosti žanrova u popularnoj glazbi te o njihovoj komercijalnoj „strani“. No, za kontekst ovog poglavlja nužno je istaknuti da navedeni izvođači ne sviraju „čisti“ turbofolk. Njihova kombinacija turbofolka, sa žanrom koji je bliži vrijednostima rock-glazbe te koji „prolazi“ u „kafićima“, gdje se ne sluša isključivo turbofolk-glazba, omogućava riječkoj publici da se približi turbofolku na „mala vrata“.

²⁴ Indigo Rijeka. Dostupno na: <https://web.facebook.com/pg/Night-club-Indigo-441431766646845/about/> [1.5.2020.]

²⁵ H2O Rijeka. Dostupno na: https://web.facebook.com/pages/category/Dance---Night-Club/H2O-Rijeka-444644225743905/?_rdc=1&_rdr [1.5.2020.]

²⁶ Fiuman.hr (2019a). Dostupno na: <https://www.fiuman.hr/jala-brat-i-buba-corelli-ovog-petka-stizu-u-karolinu/> [26.8.2020.]

²⁷ Fiuman.hr (2019b). Dostupno na: <https://www.fiuman.hr/u-rijecki-karolina-bar-uskoro-stizu-connect-i-rasta/> [26.8.2020.]

²⁸ Milevoj, M. (2018). Otišli smo na trap cajke: Što stoji iza novog glazbenog vala koji spaja hip-hop i turbofolk? [online]. Muzika.hr. Dostupno na: <https://www.muzika.hr/trap-cajke-hype-beats/> [26.8.2020.]

²⁹ Fiuman.hr (2020). Dostupno na: <https://www.fiuman.hr/rasta-objavio-novu-pjesmu-i-spot-snimljen-u-rijeci-kadrovi-dronom-su-fantasticni/> [26.8.2020.]

Također uz *Connect* i drugi hrvatski izvođači, poput *Severine*, *Brkova* i *Vuce*, počinju u produkciji upotrebljavati elemente turbofolka (Kalauz 2018:14). Svi spomenuti izvođači održali su koncerte u Rijeci.

4. ANKETA

Provela sam istraživanje o glazbenim preferencijama mladih u Rijeci. Cilj je istraživanja bio otkriti u kojoj mjeri mladi ljudi u Rijeci konzumiraju rock i/ili turbofolk. Žanr rock odabran je i suprotstavljen turbofolku zbog činjenice da se grad Rijeka identificira kao grad rocka, a turbofolk njeguje potpuno suprotne vrijednosti od rock-glazbe te svojim prisućem na popularno glazbenoj sceni negira identitet grada rocka. Stoga se u anketi moglo naići na pitanja vezana uz stereotipe koji se vežu uz određeni žanr i osjećaj srama pri konzumiranju turbofolk-glazbe. Anketa završava pitanjem: je li Rijeka grad rocka? To je ujedno i pitanje koje me motiviralo za pisanje ovog rada, a ovom anketom dobit ćemo bolji uvid o tome kako mladi doživljavaju Rijeku te u kojoj mjeri glazba koju slušaju utječe na njihov identitet.

Anketa je provedena *online*, ona je anonimna i u njoj je sudjelovalo 30 ispitanika. Nužni kriteriji za pristupanje istraživanju bili su dob i boravište/prebivalište u Rijeci. Fokus je bio na mladim ljudima, koji izlaze i borave u Rijeci, kako bi se dobio bolji uvid u situaciju prije početka epidemije COVID-19 u Hrvatskoj. Današnje „novo“ normalno ostavilo je traga, osim na ostalim gospodarskim granama, također i na glazbenoj sceni te će utjecati na buduću konzumaciju glazbe.

Ispitanici su odgovarali na ukupno 10 pitanja. Odgovori na pet pitanja bili su unaprijed ponuđeni, pa su se ispitanici trebali opredijeliti za jedan, dok su se u ostalih 5 pitanja mogli izraziti u koliko su god rečenica poželjeli. U tih 5 pitanja „otvorenog“ tipa, poslužila sam se potpitanjima kako bih potaknula ispitanike na dulje odgovore. Rezultati ankete bit će prikazani u poglavlju 4. 3. *Rezultati ankete*, redosljedom kojim su pitanja postavljena u anketi, kombinirajući tekstualni prikaz i grafikone. Rezultati istraživanja ne temelje se na reprezentativnom uzorku, stoga ne možemo donositi konačne zaključke.

4. 1. ISTRAŽIVAČKA PITANJA

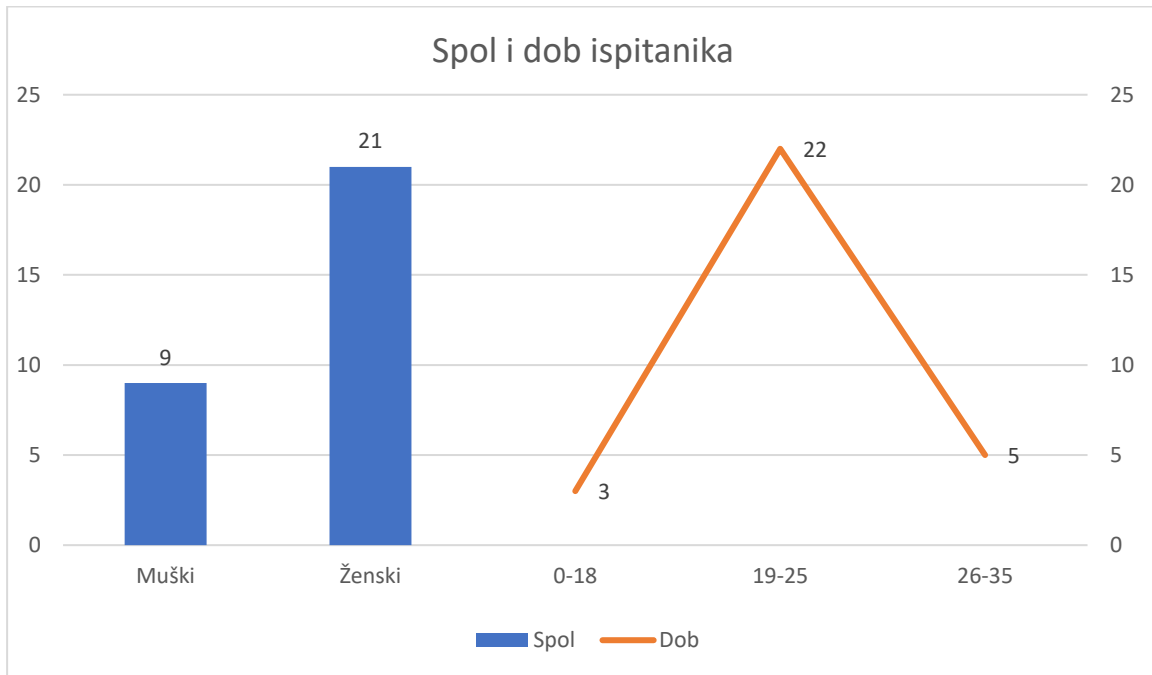
- 1) Spol : a) Muški, b) ženski, c) ostalo
- 2) Dob : a) 0-18, b) 19-25), c) 26-35), d) 36+
- 3) Koji glazbeni žanr preferirate? a) rock, b) turbofolk, c) oboje
- 4) Molim Vas da obrazložite svoj odgovor iz prethodnog pitanja. (Kada slušate? Zašto? Kako se onda osjećate? Najdraži domaći izvođači?)
- 5) Navedite mjesta na koja najčešće izlazite u Rijeci.
- 6) Kada se zatvori moj omiljeni „kafić“/klub ja? a) Nastavljam izlazak na mjesto gdje se sluša turbofolk, iako ga ne preferiram, b) Tražim drugi „kafić“ gdje se sluša rock-glazba, c) Odlazim kući, d) Izlazim na mjesta gdje se sluša turbofolk.
- 7) Što mislite o ljudima, koji slušaju rock, a što o onima koji slušaju turbofolk? (Možete li se zamisliti na drugoj strani?, Jeste li se družili s nekim tko ima različite glazbene preferencije?, Koji su najčešći stereotipi s kojima se susrećemo kada je riječ o ova dva žanra, i smatrate li da su oni istiniti?)
- 8) Osjećate li sram zbog slušanja turbofolka? a) Da (u određenim situacijama), b) Ne, c) Ne slušam turbofolk pa se ne sramim, d) Ne slušam turbofolk, ali poznajem ljude koji se srame (u određenim situacijama).
- 9) Što mislite o trenutnoj riječkoj rock-sceni? (Je li "bolja" ili "gora" nego prije?, Ima li dovoljno novih bendova ili konstantno djeluju isti?, Ima li dovoljno mjesta za izlaske/ festivala gdje se sluša rock-glazba?)
- 10) Smatrate li Rijeku gradom rocka ili turbofolka? (Ili nečeg drugog?) Kako mislite da će se trenutna glazbena situacija razvijati? Da možete, što biste promijenili?

4. 2. HIPOTEZE

- 1) Većina mladih sluša rock-glazbu.
- 2) Većina mladih nije zadovoljna glazbenom ponudom u Rijeci.
- 3) Ljubitelje turbofolk-glazbe opisat će se kao „primitivne“ i „tradicionalne“.
- 4) Pri odgovoru na posljednje pitanje, većina će svoj odgovor potkrijepiti „mentalitetom“ koji se veže uz određeni žanr. Preciznije: ako odaberu rock, govorit će o Rijeci kao „tolerantnom, otvorenom“ gradu.

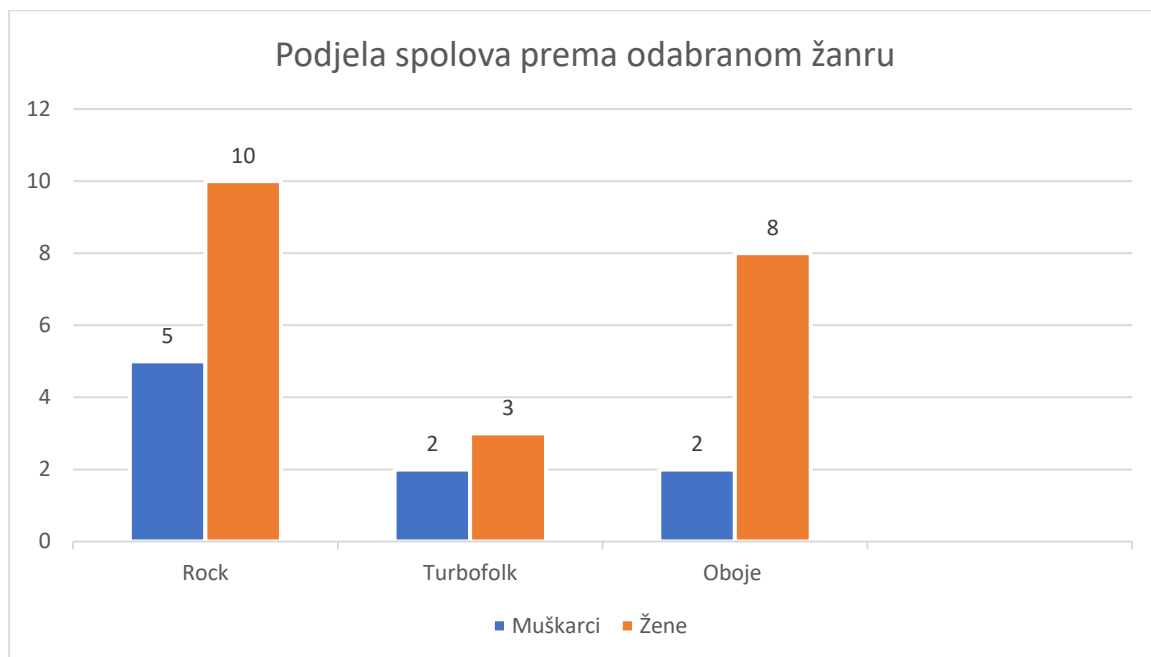
4. 3. REZULTATI ANKETE

U anketi je sudjelovalo ukupno 30 ispitanika, odnosno 21 žena (70%) te 9 muškaraca (30%). Dobne skupine ispitanika variraju. Njih 22 (73,3%) pripada skupini od 19 do 25 godina. Preostali ispitanici, njih 5 (16,7%), pripada skupini od 26 do 35 godina, a njih 3 (10%) pripada skupini do 18 godina.

Grafikon 1. Prikazuje raspodjelu ispitanika prema spolu i dobi.

Što se tiče podjele prema žanrovima, najveći udio ispitanika, njih 15 (50%), odabralo je rock kao preferirani žanr, na drugom su mjestu oni koji su odabrali oba žanra, njih 10 (33,3%). Na posljednjem mjestu nalaze se oni koji su odabrali turbofolk, odnosno njih 5 (16,7%).

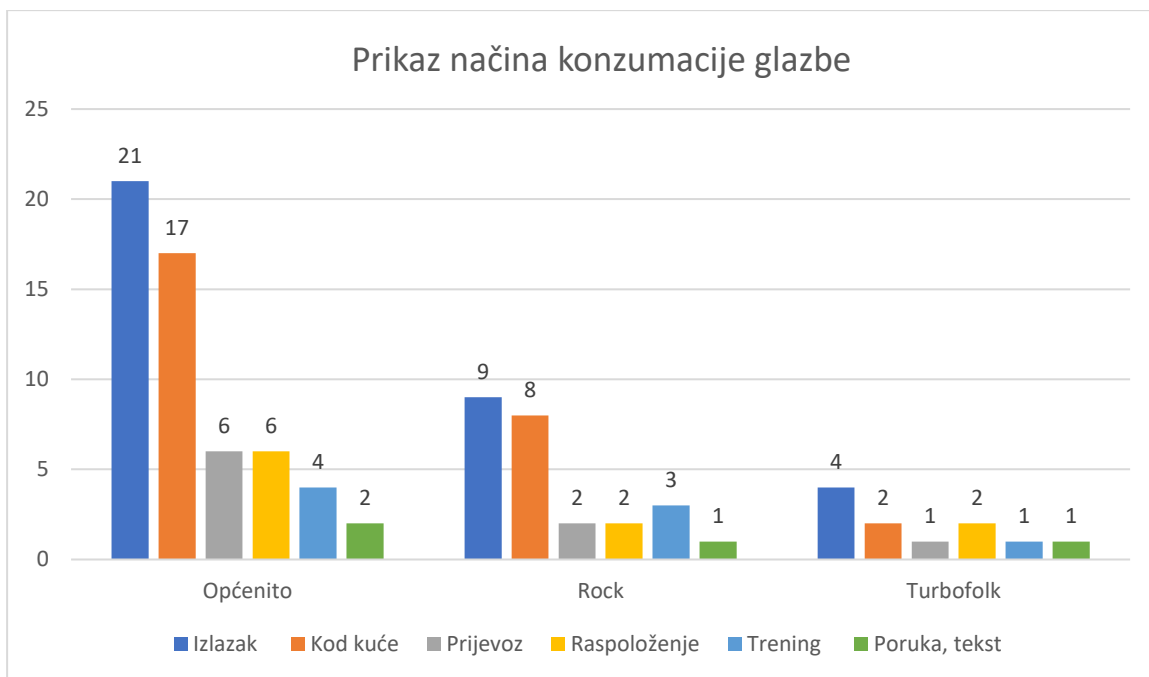

Grafikon 2. Prikazuje raspodjelu spolova prema odabranom žanru.

Na treće pitanje ispitanici su ponudili brojne odgovore, s obzirom na žanr/ove za koji/e su se opredijelili u prethodnom pitanju. Najviše je ispitanika spomenulo da sluša glazbu u izlasku (21), zatim kod kuće (17). Slušanje glazbe tijekom prijevoza i ovisno o raspoloženju istaknuo je jednak broj ispitanika (6). Nadalje, oni koji slušaju glazbu tijekom treninga (4). Na posljednjem mjestu, kao razlog konzumacije navodi se slušanje glazbe radi njezine poruke, teksta (2).

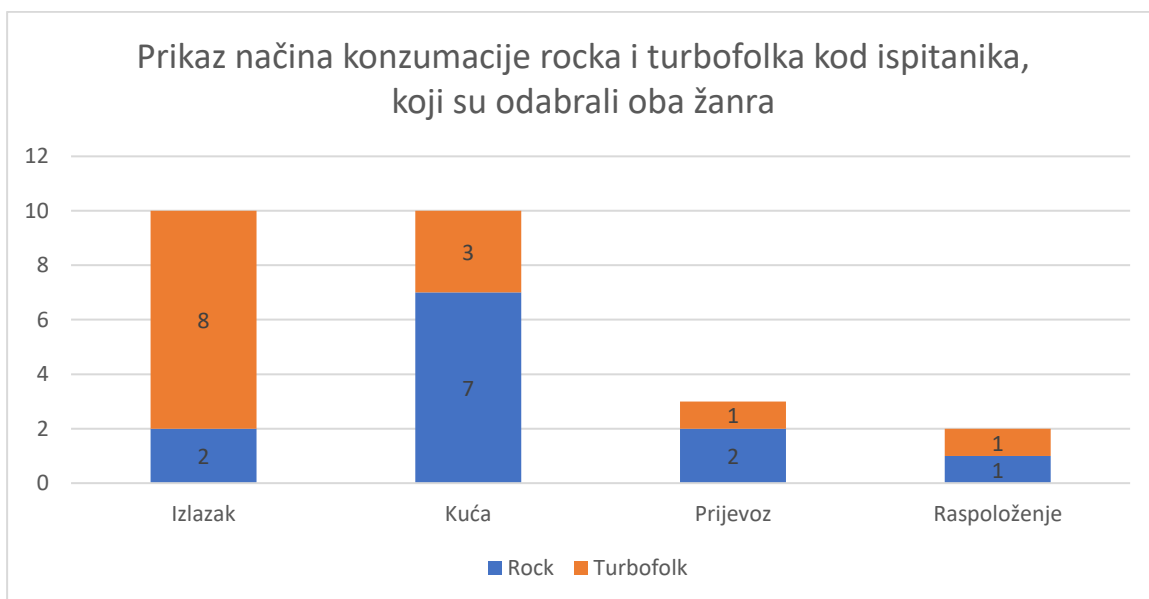
Pogledamo li odgovore na isto pitanje u okviru odabranog žanra, možemo vidjeti kako se rock-glazba najviše sluša u izlasku (9) te kod kuće (8). Potom tijekom treninga (3), tijekom određenog raspoloženja i prijevoza (2) te zbog teksta, tj. poruke (1).

Kod ispitanika koji su se opredijelili za turbofolk, najveći je razlog konzumacije tijekom izlaska (4), zatim (2) kod kuće, prilikom određenog raspoloženja (2) te tijekom prijevoza, treninga, i zbog teksta (1).

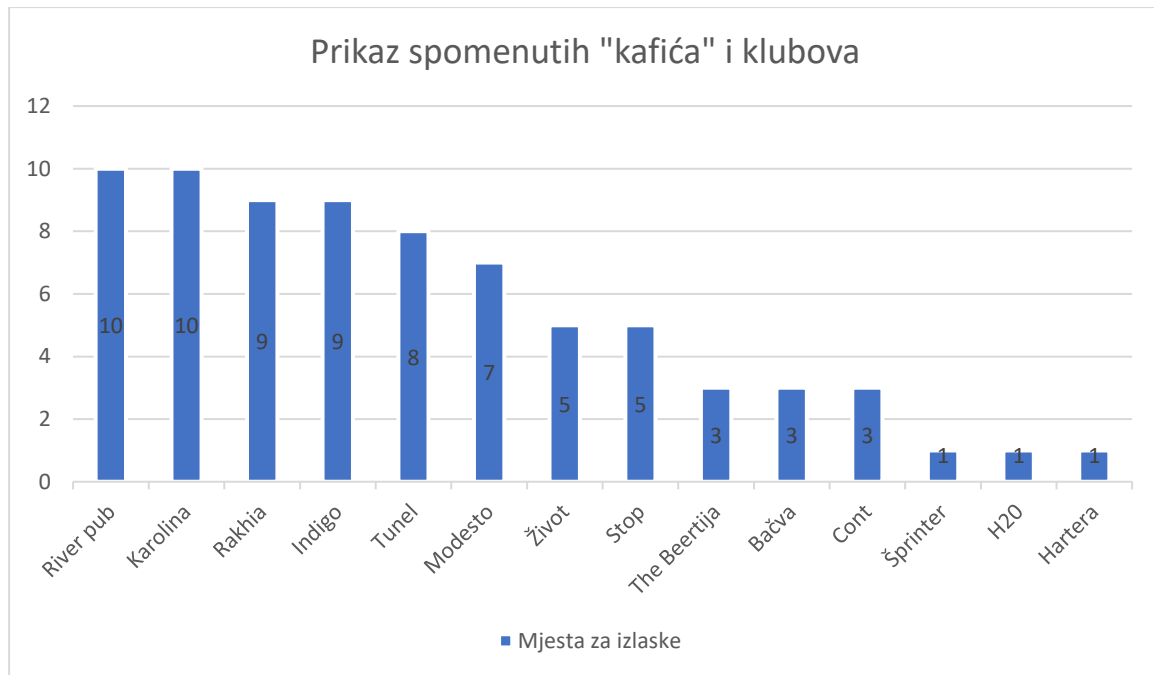
Grafikon 3. Prikazuje spomenute načine konzumacije glazbe i načine konzumacije glazbe prema odabranom žanru.

Kod ispitanika koji su odabrali oba žanra, najvećim dijelom slušaju turbofolk u izlasku (8), rock kod kuće (7). Tijekom prijevoza rock (2) i turbofolk (1), te (2) ovisno o raspoloženju.

Grafikon 4. Prikazuje načine konzumacije glazbe kod ispitanika koji konzumiraju rock i turbofolk.

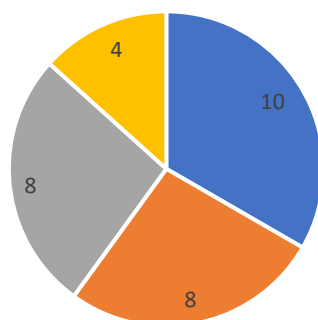
Sljedeće pitanje odnosilo se na „kafiće“ i klubove, na koja mladi najčešće izlaze u Rijeci. Kao i na prethodnom pitanju, ispitanici su ponudili višestruke odgovore. Među najpopularnijim mjestima za izlaske nalaze se *River pub* i *Karolina* (10). Drugo mjesto dijele *Rakhia Bar* i *Indigo* (9). Zatim *Tunel* (8), *Modesto* (7), *Život* i *Stop* (5). Od manje spomenutih valja istaknuti *The Beertija*, *Bačva* i *Cont* (3) te naposljetku *Šprinter*, *H2O* i *Hartera* (1).

Grafikon 5. Prikazuje „kafiće“ i klubove u koje ispitanici izlaze.

Na pitanje što čine kada se zatvori njihov omiljeni „kafić“/klub ispitanici odgovaraju da njih 10 (33,3%) izlazi na mjesta gdje se sluša turbofolk, zatim njih 8 (26,7%) odlazi kući, ostalih 8 (26,7%) traži drugi „kafić“/klub gdje se sluša rock-glazba. Preostalih 4 (13,3%) izlazi u „kafiće“/klubove gdje se sluša turbofolk, iako ga ne preferiraju.

Prikaz što ispitanici čine kada se zatvori njihov omiljeni "kafić"/klub

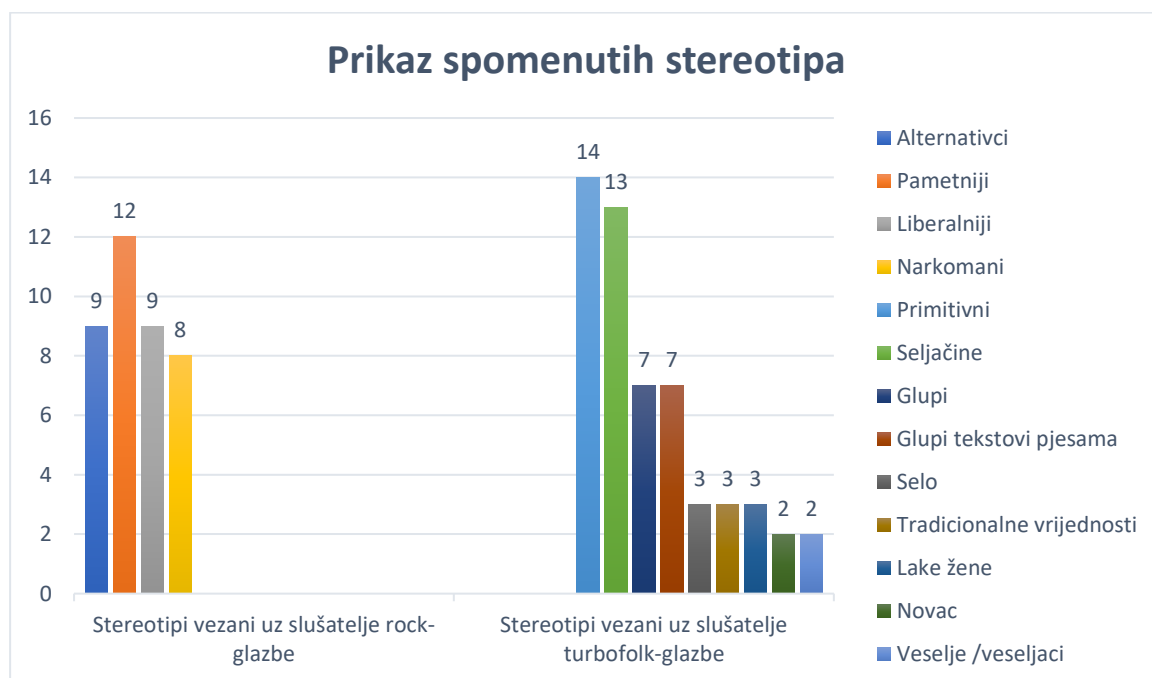
- Izlazim na mjesta gdje se sluša turbofolk
- Odlazim kući
- Tražim drugi kafić u kojem se sluša rock glazba
- Odlazim na mjesto gdje se sluša turbofolk, iako ga ne preferiram

Grafikon 6. Prikazuje odgovor na pitanje : „Što činite kada se zatvori vaš omiljeni „kafić“/klub?“

Mišljenja o slušateljima rocka i turbofolka podijeljena su, ljubitelji rock-glazbe najčešće su opisivani kao pametniji (12), liberalniji i „alternativci“ (9), narkomani (8). Ljubitelji turbofolk-glazbe najčešće su opisivani kao primitivni (14), „seljačine“ (13), glupi (7), opisivani su i tekstovi pjesama tog žanra kao glupi (7), u istom se broju takva glazba vezala za selo, tradicionalne vrijednosti te „lake“ žene (3). Naposljetku, istaknuti su novac i kategorija veselja/veseljaka (2). Zanimljivo je kako su neki od ispitanika istaknuli da je glazba pitanje osobnog odabira/ukusa (8), no nakon toga uslijedio je jedan od već spomenutih stereotipa.

Posebno je zanimljiva kategorija „lakah“ žena, koja je usko povezana s novcem. Naime, te „lake“ žene odlaze s isključivo imućnim muškarcima. Takav prikaz veže se uz ideju žanra, koji promovira lagodan život, bogatstvo. Zanimljivo jest kako su „kategoriju lakih žena“ u ovom istraživanju istaknuli muškarci koji su se opredijelili za rock-glazbu. Ukoliko promotrimo raspodjelu spolova, prema žanru kojeg slušaju, za žanr turbofolk opredijelilo se 3 žene i 2 muškarca, za kategoriju „oboje“ 8 žena i 2 muškarca te za rock 10 žena i 5 muškaraca. Dakle žene su te koje u ovoj anketi prevladavaju pri slušanju žanra turbofolk, kao i pri slušanju rocka. Međutim one „uronjene“ u žanr turbofolka ne ističu problematičan odnos žanra prema ženama,

kao ni one koje konzumiraju rock-glazbu, čiji se ideali razlikuju od ideala turbofolka te čiji su muški istomišljenici istaknuli neke od stereotipa vezanih uz slušateljice turbofolka. Možemo se zapitati: je li razlog ovakva neisticanja prikaza žena u turbofolku u činjenici da se njegove slušateljice ne osjećaju kao „lake“, kao seksualni objekti, itd., ili pak nedovoljna informiranost o načinima diskriminacije ili je u pitanju nešto treće? Činjenica da su muški ispitanici istaknuli kategoriju „lakih“ žena, više govori o njima te nam pokazuje do koje smo mjere „uronjeni“ u stereotipe.

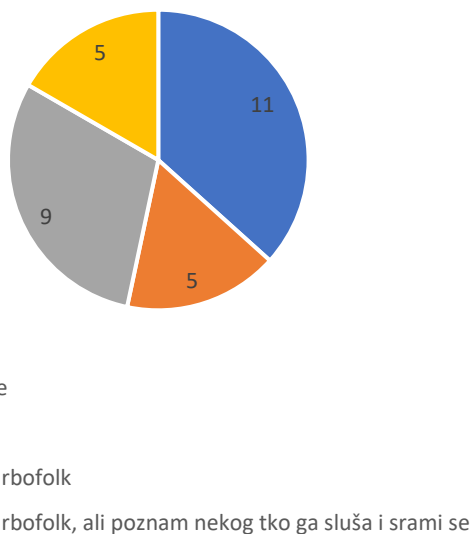

Grafikon 7. Prikazuje spomenute stereotipe vezane uz slušatelje rocka i turbofolka.

Sljedeće pitanje odnosilo se na faktor srama pri konzumiranju turbofolk glazbe.³⁰ Najveći udio ispitanika, njih 11 (36,7%), ističe kako se ne srami, na drugom su mjestu oni koji ne slušaju turbofolk pa se ne srame, njih 9 (30%), potom njih 5 (16,7%) odgovaraju da se srame, te njih 5 (16,7%) ne slušaju tu glazbu, ali poznaju nekog tko se srami.

³⁰ Sram se prema hrvatskom jezičnom portalu definira kao „mučan ili neugodan osjećaj prouzročen vlastitom pogreškom, povrijeđenom čašću, osjećajem manje vrijednosti“ te kao „emocija koja je posljedica neuspjeha da se živi prema očekivanjima same osobe“. Hrvatski jezični portal. Dostupno na: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1xhWRU [1.8.2020.]

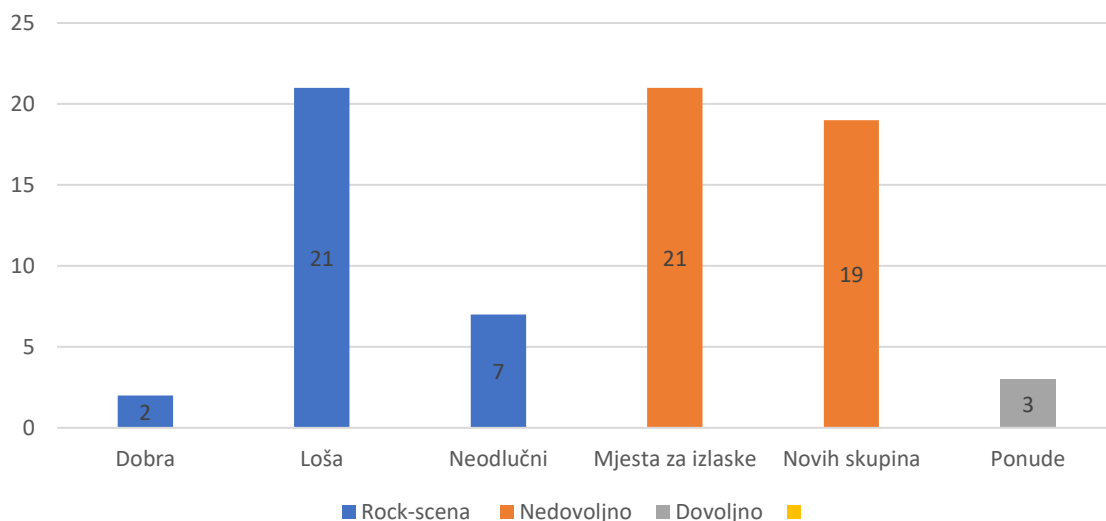
Faktor srama pri konzumiranju turbofolk-glazbe

Grafikon 8. Prikazuje u kojoj se mjeri ispitanici srame slušanja turbofolk-glazbe.

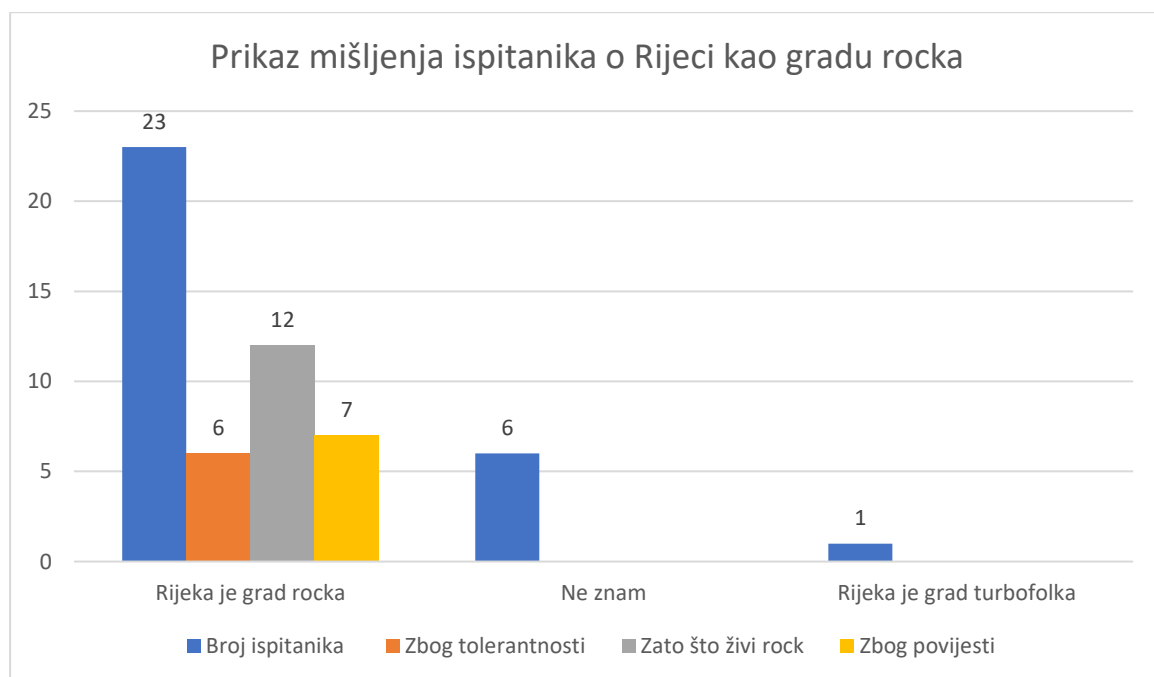
Mišljenja o trenutnoj rock-sceni u Rijeci većinom su se podudarala. Kategorizirali su trenutnu rock-scenu kao „goru“ od prijašnje njih 21, kao „bolju“ njih 2, a njih je 7 neodlučno. Ispitanicima u najvećem broju smeta manjak mjesta za izlaske (21), zatim manjak novih bendova (19). U manjem broju smatraju da ima dovoljno ponude (3).

Prikaz mišljenja ispitanika o riječkoj rock-sceni i glazbenoj ponudi

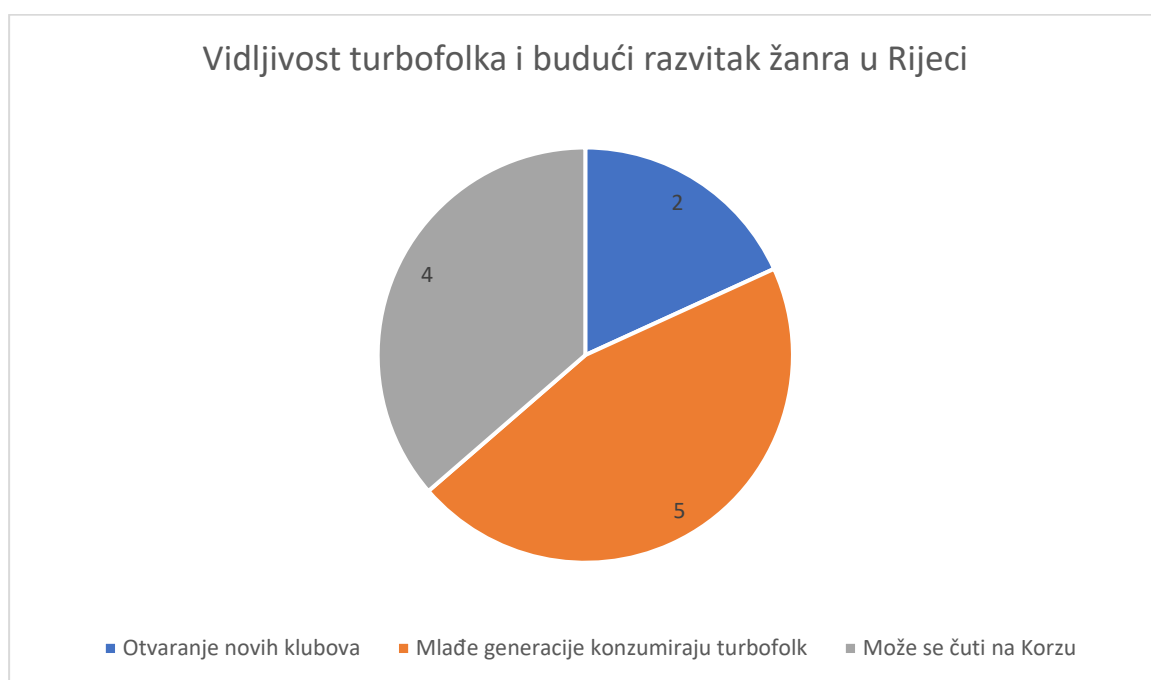
Grafikon 9. Prikazuje mišljenja ispitanika o trenutnoj rock-sceni u Rijeci te u kojoj su mjeri zadovoljni ili nezadovoljni glazbenom ponudom.

U posljednjem pitanju dominiraju odgovori da je Rijeka grad rocka, njih 23, potom oni koji su neodlučni ili ne znaju, njih 6, te samo 1 odgovor koji ustvrđuje da je Rijeka grad turbofolka. Kod ispitanika koji smatraju da je Rijeka grad rocka, izdvajaju se 3 kategorije na temelju kojih oni iznose svoje stavove. Prva kategorija odnosi se na povijest (7), pod time se misli na povijesno „jaku“ rock-scenu i odavanje počasti istoj. Drugu kategoriju (6) čine oni koji navode da je razlog za titulu grada rocka upravo u liberalnosti ili tolerantnosti građana. Posljednju pak kategoriju (12) čine oni koji smatraju da Rijeka živi rock. Druga i treća kategorija slične su jer, kako je već navedeno, živjeti rock znači živjeti u skladu s ideologijom žanra, a ta se ideologija veže uz liberalnost, autentičnost, ljevicu, itd. Međutim, postoji distinkcija između ispitanika koji su naveli liberalnost ili tolerantnost kao faktor te onih koji rock povezuju i s drugim dijelovima društvenog života, primjerice politikom, buntovnim ponašanjem, iskrenošću, razmišljanjem „svojom glavom“, itd. Nažalost, jedina ispitanica koja smatra da je Rijeka grad turbofolka, nije obrazložila odgovor.

Grafikon 10. Prikazuje odgovore na pitanje :“Je li Rijeka grad rocka, turbofolka ili nečeg drugog?“ te razloge zašto smatraju da je Rijeka grad rocka.

Iako je većina ispitanika navela da je Rijeka grad rocka, neki su istaknuli i vidljivost turbofolka u gradu te komentirali budući razvitak turbofolk-scene. Tako nalazimo na odgovore (2) koji smatraju da će se otvoriti još turbofolk-klubova, zato što se od takve glazbe danas dobro zarađuje. Drugi (5) ističu kako mlađe generacije u većoj mjeri slušaju turbofolk te (4) kako se na glavnoj riječkoj šetnici može čuti turbofolk-glazba.

Grafikon 11. Prikazuje odgovore, kojima su ispitanici istaknuli vidljivost turbofolka i budući razvitak žanra u Rijeci.

5. TURBOFOLK I GRAD ROCKA

Kada govorimo o odnosu turbofolka i grada rocka, ne možemo se referirati isključivo na glazbu. Za promatranje popularno glazbenih žanrova, nužno je promotriti značenja koja se glazbi pripisuju u određenom kontekstu. „Uspostavljajući distinkcije između glazbenih žanrova, ljudi stvaraju sociokulturne distinkcije, smještajući sebe u određene kategorije“ (Žikić 2009:355).

Uz turbofolk su se tijekom istraživanja vezale negativne konotacije, poput „primitivizma“, „seljaštva“, neinteligencije, itd. (vidi Grafikon 6.). Takva obilježja potječu iz prvih tumačenja turbofolka, gdje se o turbofolku govorilo kao o vrsti „emancipacije odozdo“, što okuplja publiku u „tranziciji, koja se htjela osloboditi ruralnog poretka, a nije bila spremna za prihvaćanje modela urbane kulture“ (Kulenović i Grubišić 2019:53). Podijeljenost između ruralnoga i urbanog služila je kao sredstvo identifikacije, povezivanja s istomišljenicima, pri čemu se stvarala distinkcija „mi“ i „oni“. Tako je turbofolk, definiran kao drugost, omogućio samopoimanje uz pomoć zapadne muzike, u koju se ubraja rock. Rock kao urbana, antinacionalistička, antirežimska, otvorena, napredna populacija nalazi se u suprotnosti sa zatvorenom, nacionalističkom, primitivnom populacijom (Kulenović i Grubišić 2019:58). Takva podjela na ruralno i urbano proizlazi iz podjele na visoku i nisku kulturu, tipičnu za 19. stoljeće. Time turbofolk, kao antiteza rock-glazbi biva sinonim za „nemanje kulture“ te se smatra da je on „poseljačio grad“, umjesto da modernizira čovjeka, on ga je „balkanizirao“ (Kulenović i Grubišić 2019:60).

Stoga nije čudno što većina ispitanika, bez obzira na nezadovoljstvo glazbenom ponudom, Rijeku smatra gradom rocka (vidi Grafikon 10.). Negativne konotacije vezane uz žanr turbofolka duboko su ukorijenjene. Kategoriziranje turbofolka kao šunda, „služi rokerima da se uzdignu iznad tog nivoa“ (Kulenović i Grubišić 2019:69), čime se oni predstavljaju kao slušatelji „kvalitetne“ glazbe sa „širokim“ vidicima. To je ujedno jedan od načina definiranja ukusa prema Bourdieu (1996) – odbacivanjem drugih ukusa kao „neukusa“ (prema Kulenović i Grubišić 2019:62).

Brend koji je nastao oko riječkog rocka, zajedno s velikim utjecajem te glazbe na mlade u drugoj polovini 20. stoljeća, stvorio je određenu ideologiju i diskurs. Jansen (2005:64,70, prema Kulenović i Grubišić 2019:65) govori o „urbanocentričnom orijentalističkom diskursu“, koji iako je tolerantan prema pripadnicima drugih nacija, razvio je negativne stereotipe prema ruralnom stanovništvu, dok je šire društvene probleme, a naročito nacionalizam, projektirao na „primitivce“. „Primitivci“, „seljaci“ i njihov simbol – turbofolk, bili su negativ u odnosu na koji

se samokonstruirala jedna samosvjesno urbana, obrazovana, lijepo odgojena osoba. Ukratko – netko „kulturan“.

Promatranjem odnosa između ovih dvaju žanrova, moguće je dakle vidjeti kako u popularnoj glazbi postoji „podjela“ na „visoko“ i „nisko“, bez obzira što ona nema nikakvo pokriće. Prividna tolerantnost i otvorenost rockera ima svoje granice te se koristi u svrhe „izdizanja“, razlikovanja i dokazivanja vlastitog ukusa i „kvalitete“. Umjesto nastojanja za razumijevanjem novog fenomena, rockeri – pri govorenju o ljubiteljima turbofolk-glazbe, ali i pojedini ljubitelji turbofolka – „posežu“ za podjelama iz 19. stoljeća. Tako ocjenjuju njegovu kvalitetu prema stereotipima, a ne prema autentičnosti i/ili prodanim pločama, kako navodi Frith (2007).

6. ZAKLJUČAK

Promotrimo li Rijeku u drugoj polovini 20. stoljeća i danas, možemo uočiti velike razlike. Nekadašnje „jako“ industrijsko i lučko središte omogućilo je svojim stanovnicima slušati glazbu izvan granica SFRJ. Ta je glazba utjecala na mlade Riječane te je postala jedan od ključnih sredstava identifikacije. Devedesete su „donijele“ nove promjene na političkoj, ekonomskoj, ali i na glazbenoj sceni. Postepena konzumacija turbofolka u okolici Rijeke proširila se i na sam centar grada, gdje danas djeluju dva takva „kafića“. Konzumacija rock-glazbe smanjila se, a turbofolk dobiva na popularnosti te postaje žanrom koji se većinom sluša u noćnim izlascima, tj. u svrhu socijalizacije i povezivanja s vršnjacima (vidi Grafikon 3. i Grafikon 4.).

Podjela na turbofolk ili rock ne staje samo na glazbi, slušanje određenog žanra sa sobom veže i određene konotacije (vidi Grafikon 7.). Konotacije vezane uz rock-glazbu većinom su pozitivne; tako se rockere karakterizira kao pametne, liberalne, otvorene, itd. S druge strane, konotacije vezane uz turbofolk većinom su negativne. Razlog za karakteriziranje ljubitelja turbofolk-glazbe kao „seljačina“, „primitivaca“, itd., „leži“ u zastarjeloj podjeli na ruralno i urbano, gdje se turbofolk – kao ruralna glazba – suprotstavlja urbanom, rockerskom okruženju. Govoreći u kontekstu grada Rijeke, moguće je ustvrditi da sama prisutnost turbofolka ruši brend grada rocka.

Brend grada rocka i sam rock kao žanr duboko su „ukorijenjeni“ u živote Riječana, stoga nije čudno što većina, bez obzira na nezadovoljstvo glazbenom ponudom, smatra Rijeku gradom rocka (vidi Grafikon 9. i Grafikon 10.). Pojam *rock* odavno je nadišao svoju glazbenu funkciju.

Vrijednosti koje su iz rock-glazbe prenesene na druge društvene sfere, u opreci su s vrijednostima koje promovira turbofolk. Vratimo li se dakle na sam naslov rada, možemo zaključiti kako je turbofolk sve više prisutan u Rijeci. Međutim, uz njegovu se prisutnost veže osjećaj srama te ispitanici, ako i slušaju turbofolk, neće okarakterizirati Rijeku kao grad turbofolka. Razlog leži u tome što sam pojam grada, koji „teži“ urbanom i kulturnom, stoji u opreci s turbofolkom. Da bi se „pokazali“ liberalnijima, otvorenijima i pametnijima, odnosno da bi se pokazali kao „nositelji“ rock-„vrijednosti“, mladi Riječani karakteriziraju turbofolk kao šund. Time se taj žanr degradira.

Takav pristup smatram pogrešnim, jer je riječ o fenomenu koji je sve prisutniji u urbanim sredinama. Taj je fenomen zasad slabo istražen, a zaslužuje svoje „mjesto“ među popularnim glazbenim žanrovima. S obzirom na to da je popularna glazba odraz društva, prisutnost turbofolka ne smije se zanemarivati i „gurati pod tepih“, nego se treba fokusirati na vrijednosti i poruke koje takva glazba prenosi na svoje slušatelje te na razloge zašto je oni konzumiraju, neovisno o tome slažemo li se s njima ili ne.

LITERATURA, IZVORI, POPIS GRAFIKONA

Bibliografske jedinice:

- 1) Appadurai, A. (2003). *Modernity at Large : Cultural Dimensions of Globalisation*. Sixth Printing. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- 2) Badurina, M. (2014). 'Rijeka u drugoj polovici 20. stoljeća: Od obnove preko ubrzanog razvoja do stagnacije'. *Essehist* [online], 6(6), str. 126-131. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/184359> [6.7.2020.]
- 3) Biti, M. i Grgurić, D. (2010). *Tvornica privida*. Rijeka: Adamić.
- 4) Bourdieu, P. (1996). *Distinction: A Social Critique of the Judgment*. Cambridge: Harvard University Press.
- 5) Currid, E. (2007). *The Warhol economy: How fashion, art, and music drive New York City*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- 6) Cvitanović, M. (2009). '(Re)konstrukcija balkanskih identiteta kroz popularnu glazbu'. *Migracijske i etničke teme* [online], 25(4), str. 317-335. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/48368> [24.1.2020.]
- 7) Čvoro, U. (2014). *Turbo-folk music and cultural representations of national identity in former Yugoslavia*. Surrey and Burlington: Ashgate Publishing.
- 8) De Beauvoir, S. (2016). *Drugi spol*. Zagreb: Ljevak.
- 9) Dimitrijević, O. (2009). The body of a female folk singer: Constructions of national identities in Serbia after 2000. *Genero časopis za feminističku teoriju i studije kulture* [online], 1(13), str. 5-41. Preuzeto s: https://www.academia.edu/24757820/The_Body_of_a_Female_Folk_Singer_Construction_of_National_Identities_in_Serbia_2009 [24.1.2020.]
- 10) Fiske, J. (1989). *Understanding popular culture*. London and New York: Routledge.
- 11) Florida, R. i Jackson, S. (2010). Sonic City: The Evolving Economic Geography of the Music Industry. *Journal of Planning Education and Research* [online], 29(3), str. 310–321. Preuzeto s: [10.1177/0739456X09354453](https://doi.org/10.1177/0739456X09354453) [25.8.2020.]
- 12) Frith, S. (1981). 'The magic that can set you free': The ideology of folk and the myth of the rock community. *Popular Music* [online], 1, str. 159–168. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1017/S0261143000000970> [12.7.2020.]
- 13) Frith, S. (2007). *Taking popular music seriously: Selected essays*. Aldershot i Burlington: Ashgate.

- 14) Gall, Z. (2009). *Kako Iggyju reći Pop a Dylanu Bob?: ogledi iz rock i pop- kulture*. Zagreb: Profil.
- 15) Gotthardi Pavlovsky, A. (2014). *Narodnjaci i turbofolk u Hrvatskoj: Zašto ih (ne) volimo?* Zagreb: Ljevak.
- 16) Grgurić, D. i Perak, B. (2019). 'Tekstovi popularnih pjesama u konstrukciji nacionalnog sjećanja'. *Fluminesia* [online], 31(2), str. 297-322. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/230846> [6.7.2020.]
- 17) Grujić, M. (2009). *Community and the popular: Women, nation, and turbo-folk in Post Yugoslav Serbia*. PhD Thesis. Budapest: Central European University, Department od Gender studies.
- 18) Grujić, M. (2013). Turbo-folk u Srbiji i reprezentacija žena: prividna transgresivnost jedne muzičke produkcije. *Balkania časopis za balkanske studije* [online], 1(4), str. 86-102. Preuzeto s: <https://www.balkania.es/index.php?journal=Balkania&page=article&op=view&path%5B%5D=84> [1.11.2019.]
- 19) Jansen, S. (2005). *Antinacionalizam: Etnografija otpora u Beogradu i Zagrebu*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- 20) Janjatović, P. (2001). *Ilustrovana ex YU ROCK enciklopedija 1960-2000*. Novi Sad: Prometej.
- 21) Kalauz, M. (2018). *Turbofolk u Dubrovniku: mladi, tranzicija i životni stilovi*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti.
- 22) Kulenović, N. i Grubišić, A. (2019). „Cepaće se neki narodnjaci“: Nova čitanja turbofolka. *Issues in Ethnology and Anthropology* [online], 14 (1), str. 48-78. Preuzeto s: <https://www.eap-iea.org/index.php/eap/article/view/942/853> [12.7.2020.]
- 23) Lury, C. (2004). *Brands: The logos of the global economy*. London and New York: Taylor and Francis Group.
- 24) North, A.C., Hargreaves, D. i Hargreaves, J. (2004). Uses of Music in Everyday Life. *Music perception* [online], 22 (1), str. 41-77. Preuzeto s: [10.1525/mp.2004.22.1.41](https://doi.org/10.1525/mp.2004.22.1.41) [15.7.2020.]
- 25) Shuker, R. (2005). *Popular music: The Key Concepts*. London and New York: Taylor and Francis Group.
- 26) Žikić, B. (2009). „Za šta su dobri žanrovi? Deljenje, razvrstavanje i razgraničavanje u strukturalnoj i kognitivnoj antropologiji na primeru muzičke kulture“. U: Antonijević, D.

(ur.), *Strukturalna antropologija danas*. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, str. 326-361.

27) Žmirić, Z. (2011). *Riječke rock himne*. Rijeka: KUD Baklje INA Rijeka.

Internetski izvori :

28) Adorno, Th. (2000). On Popular Music [online]. Soundscapes.info. Dostupno na :

http://www.icce.rug.nl/~soundscapes/DATABASES/SWA/On_popular_music_1.shtml
[5.9.2020.]

29) Bauk, D. (2019). Alternativa u objektivu. Rijeka ne svira rock, ona ga istinski živi [online]. Rijeka: Novi list. Dostupno na:

<https://www.novolist.hr/NL/ALTERNATIVA-U-OBJEKTIVU-Rijeka-ne-svira-rock-ona-ga-istinski-zivi/> [3.7.2020.]

30) Brusić, P. (2008). Klub Palach, Rijeka: Kad jaganjci utihnu [online]. Muzika.hr. Dostupno na: <https://www.muzika.hr/klub-palach-rijeka-kad-jaganjci-utihnu/> [2.5.2020.]

31) Enciklopedija.hr: Jugoslavenska narodna armija. Dostupno na:

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=29459> [25.8.2020.]

32) Enciklopedija.hr: punk. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=51103>
[25.8.2020.]

33) Enciklopedija.hr: radio. Dostupno na:

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51468> [31.3.2020.]

34) Fiuman.hr (2019a). Dostupno na: <https://www.fiuman.hr/jala-brat-i-buba-corelli-ovog-petka-stizu-u-karolinu/> [26.8.2020.]

35) Fiuman.hr (2019b). Dostupno na: <https://www.fiuman.hr/u-rijecki-karolina-bar-uskoro-stizu-connect-i-rasta/> [26.8.2020.]

36) Fiuman.hr (2020). Dostupno na: <https://www.fiuman.hr/rasta-objavio-novu-pjesmu-i-spot-snimljen-u-rijeci-kadrovi-dronom-su-fantasticni/> [26.8.2020.]

37) Grgurić, D. Glazbena baština: Žubor kvarnerske glazbene rijeke [online]. Kvarnerski baštinski vremeplov. Dostupno na: <http://www.kvarner.hr/kultura/glazba.html> [6.7.2020.]

38) Hrvatski jezični portal. Dostupno na:

http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1xhWRU [1.8.2020.]

39) H2O Rijeka. Dostupno na: https://web.facebook.com/pages/category/Dance---Night-Club/H2O-Rijeka-444644225743905/?_rdc=1&_rdr [1.5.2020.]

40) Indigo Rijeka. Dostupno na: <https://web.facebook.com/pg/Night-club-Indigo-441431766646845/about/> [1.5.2020.]

- 41) Kušter, F. (2016). Rijeka, grad s rockom trajanja [online]. Zih.hr. Dostupno na: <https://www.ziher.hr/komentar-rijeka-grad-s-rockom-trajanja/> [3.7.2020.]
- 42) Lektire.hr. Dostupno na: <https://www.lektire.hr/himna/> [16.5.2020.]
- 43) Milevoj, M. (2018). Otišli smo na trap cajke: Što stoji iza novog glazbenog vala koji spaja hip-hop i turbofolk? [online]. Muzika.hr. Dostupno na: <https://www.muzika.hr/trap-cajke-hype-beats/> [26.8.2020.]
- 44) Moj tv. Dostupno na: <https://mojtv.hr/m2/film.aspx?id=26048> [25.4.2020.]
- 45) Rijeka 2020 (2019). Dostupno na: <https://rijeka2020.eu/prvi-puta-javno-izvedena-pjesma-moj-grad-super-benda-ri-val/> [16.5.2020.]
- 46) RiROCK.com: glazbeni internet magazin (2005). Dostupno na. <http://www.rirock.com/rirock-povijest/1979/> [1.5.2020.]
- 47) Udruga Ri rock. Dostupno na: <https://www.rirock.hr/> [4.9.2020.]
- 48) Wikipedia: The free encyclopedia. Dostupno na: [https://en.wikipedia.org/wiki/Sampling_\(music\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Sampling_(music)) [10.5.2020.]
- 49) Wikipedija: Slobodna enciklopedija. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorana_Mladosti [10.5.2020.]

Film i video :

- 50) Modrić, B. (2005). *Ritam rock plemena: Od Uragana do Urbana*, dokumentarno glazbeni film, Istra film.
- 51) Youtube.com (2019a). Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=Q0IxzaqAaZ8> [5.9.2020.]
- 52) Youtube.com (2019b). Dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=Whie_bqLr-4 [16.5.2020.]

Popis grafikona:

- 53) Grafikon 1. Spol i dob ispitanika, str. 17.
- 54) Grafikon 2. Podjela spolova prema odabranom žanru, str. 18.
- 55) Grafikon 3. Prikaz načina konzumacije glazbe, str. 19.
- 56) Grafikon 4. Prikaz načina konzumacije rocka i turbofolka, kod ispitanika koji su odabrali oba žanra, str. 19.
- 57) Grafikon 5. Prikaz spomenutih „kafića“ i klubova, str. 20.
- 58) Grafikon 6. Prikaz što ispitanici čine kada se zatvori njihov omiljeni „kafić“/klub, str. 21.
- 59) Grafikon 7. Prikaz spomenutih stereotipa, str. 22.
- 60) Grafikon 8. Faktor srama pri konzumiranju turbofolk-glazbe, str. 23.
- 61) Grafikon 9. Prikaz mišljenja ispitanika o riječkoj rock-sceni i glazbenoj ponudi, str. 23.

62) Grafikon 10. Prikaz mišljenja ispitanika o Rijeci kao gradu rocka, str. 24.

63) Grafikon 11. Vidljivost turbofolka i budući razvitak žanra u Rijeci, str. 25.